

okt. '71

Kunstwerk van de maand

Het afgebeelde kunstwerk is
permanent geëxposeerd in zaal 4
van het Centraal Museum,
Agnietenstraat 1 (Buslijn 2).

jan van scorel

(1495—1562)

Detail uit het schilderij
„Portretten van twaalf
leden der Utrechtse
Jeruzalems-broederschap”,
paneel, na 1525
48 x 276,5
sch. cat. 1952 no. 257

Via Nürnberg, waar hij Dürer bezoekt, trekt Jan van Scorel vermoedelijk reeds in 1519 naar Jeruzalem. De „Jeruzalemvaart” was in de 16e eeuw reeds een oude traditie. In Utrecht bestond sinds 1394 reeds een Jeruzalembroederschap, vrijwel zeker de oudste in ons land. De leden bestonden uit diegenen die het Heilig Land bezocht hadden; slechts in uitzonderlijke gevallen werd van deze regel afgeweken. De „Jeruzalemvaarders” stonden bij hun terugkeer van de verre en langdurige reis in hoog aanzien bij de bevolking en kregen soms bijzondere voorrechten. Zij namen deel aan kerkelijke manifestaties met als hoogtepunt de plechtigheden op Palmzondag. Een rood- of goudkleurig Jeruzalemskruis op hun mantel en de van hun reis meegebrachte geprepareerde palmtakken, „Palmen van Jericho” geheten, waren wel de belangrijkste kentekenen waar ze vol trots bij plechtigheden mee pronkten.

„Palmdragers” of „Palmieten” werden ze ook wel genoemd; vandaar de naam „Palmietentempel” voor het gebouw van de Broederschap op de hoek van het Janskerkhof en de Minrebroederstraat, dat een nabootsing was van het H. Graf te Jeruzalem en waarvoor de portretten van de Jeruzalemvaarders bestemd waren.

Het Centraal Museum bezit niet minder dan vier panelen met de voorstelling van leden der Utrechtse Jeruzalem-broederschap. Twee dateren uit 1525, een moet ongeveer tien jaar later ontstaan zijn, terwijl het vierde dateert uit 1541. Het geheel van portretten in het museum geeft een bijzonder goed beeld van de stilistische evolutie van de kunstenaar. Op een originele wijze weet van Scorel de koppen — waarvan hier het middengedeelte uit een der twee panelen uit 1525 — tot een levendige karakterisering van de typen uit te werken en de problematiek van een groepsportret op te lossen. Opgesteld a.h.w. achter een balustrade waarop enkele vermeldingen in rijmvorm over de geportretteerden voorkomen en waarboven de wapenschilden prijken, verschijnen de vol-plastische borstbeelden, driekwart frontaal naar de toeschouwer gewend en afgebeeld tegen een donkere achtergrond. Het stijve en statische heeft Scorel niet alleen met een gematigde koloristische variatie weten op te lossen, maar evenzeer met de speelse en geraffineerde decoratie van de palmtakken. Als levende wezens staan ze voor ons: links de zachtzinnige oude Cornelis Lambertsz., of rechts naast hem, een beetje op de achtergrond, Herman Krom. Met een dubbele gouden ketting, waaraan het Jeruzalemskruis hangt, de rijke, voorname Jan van Huchtenbroec. Rechts naast hem in wit superpellicum Jan van Scorel zelf, in zijn waardigheid van vicaris der St. Janskerk. Zo verschijnen ze alle, stuk voor stuk, gewoon als mens, maar geschilderd door een scherpzinnig kunstenaar.